VR 2026 0307 DOC.0735/5

VLAAMSE ONDERWIJSRAAD
VAN EN VOOR ONDERWIJS

ADVIES

25 juni 2026

Themazetting OBPWO 2026

Advies over het ontwerp van themazetting voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek 2026

Vlaamse Onderwijsraad
Simon Bolivarlaan 17
BE-1000 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlaamseonderwijsraad.be
info@vlor.be

Van en voor onderwijs

Advies op vraag van Zuhal Demir, Vlaams minister van Onderwijs, Justitie en Werk op 22 mei 2026

Uitgebracht door de Algemene Raad op 25 juni 2026 met eenparigheid van stemmen

Voorbereiding: werkgroep OBPWO op 2 en 18 juni 2026 onder voorzitterschap van Jan Fransen

Inbreng van de werkgroep Onderwijskwaliteit op 10 juni 2026

Dossierbeheerder: Marleen Colpin

Inhoud

1 Situering 4

2 Criteria 4

3 Belang voor onderwijsbeleid en -praktijken 4

4 Over de themazetting in het algemeen 5

4.1 Onderwijsniveaus waarop de thema's betrekking hebben 5

4.2 Focus van de themazetting 5

4.3 Timing 5

5 Per thema 6

5.1 Thema 1: Focus op systeemniveau: wat zijn verklarende factoren voor leerwinst en trends in leerprestaties? 6

5.2 Thema 2: Ontwikkeling van (samengestelde) indicatoren over onderwijsuitkomsten in het gewoon basis- en secundair onderwijs 7

5.3 Thema 3: Analyse van de bijdrageregeling in het gewoon en buitengewoon voltijds secundair onderwijs 8

Bronnen 9

1 Situering

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) heeft op 22 mei 2026 de adviesvraag ontvangen over het ontwerp van themazetting voor het Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek (OBPWO) 2026.

De themazetting bevat drie thema's:

1. Focus op systeemniveau: wat zijn verklarende factoren voor leerwinst en trends in leerprestaties?
2. Ontwikkeling van (samengestelde) indicatoren over onderwijsuitkomsten in het gewoon basis- en secundair onderwijs.
3. Analyse van de bijdrageregeling in het gewoon en buitengewoon voltijds secundair onderwijs.

2 Criteria

De Vlor benadert de thema's vanuit de criteria die ook in eerdere adviezen over OBPWO-themazettingen gehanteerd werden. Het is belangrijk dat de thema's:

- pertinent zijn,
- vertrekken vanuit uitdagingen op het terrein en
- duurzame inzichten kunnen opleveren om het onderwijs(beleid) op (middel)lange termijn te versterken.

Ook de kennisvragen moeten pertinent zijn en voldoende ruimte laten voor de onderzoekers om vanuit hun eigen paradigma en methodologie voorstellen te doen.

Tot slot bekijken we of het geheel haalbaar lijkt binnen het voorziene tijdsbestek en het voorziene budget.

3 Belang voor onderwijsbeleid en -praktijken

Het OBPWO-programma moet bijdragen aan evidence-informed beleid en praktijk en tegemoetkomen aan noden die op korte en middellange termijn een antwoord vereisen om de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs te versterken, zo lezen we in de adviesvraag.

De Vlor waardeert die beleidskeuze. Het advies 'Onderwijs verrijkt door onderzoek' beschrijft verschillende toekomstbeelden waarin de Vlor zijn visie op onderwijsonderzoek expliciteert.[1] "*Om evidence-informed onderwijs waar te maken, heeft onderwijs vlot toegang nodig tot een rijke waaier aan inzichten uit wetenschappelijk onderzoek dat voldoet aan alle kwaliteitscriteria.*" OBPWO is een van de onderzoeksprogramma's die daartoe kunnen bijdragen. OBPWO biedt immers mogelijkheden om een brede kennisbasis voor alle onderwijsniveaus te voorzien en zo een meerwaarde te vormen voor het hele onderwijs.

Onderwijs heeft baat bij voortschrijdend inzicht en wetenschappelijke onderbouwing. Het is belangrijk dat beleidskeuzes voortbouwen op kwaliteitsvol onderzoek. De Vlor blijft dan ook voorstander van sterk, onafhankelijk onderwijskundig onderzoek vanuit de overheid en vraagt om

[1] Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. *Onderwijs verrijkt door onderzoek. Toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek in Vlaanderen*, 27 juni 2024.

voor OBPWO minstens het huidige budget te vrijwaren om het programma in de komende jaren voort te zetten.

De Vlor wil ook in gesprek gaan met de overheid over de manier waarop we als gezamenlijke vertegenwoordigers van het werkveld in de komende jaren proactief kunnen bijdragen aan de themazetting, naast de rondvraag naar kennisvragen die jaarlijks gebeurt op initiatief van de administratie.

4 Over de themazetting in het algemeen

4.1 Onderwijsniveaus waarop de thema's betrekking hebben

De thema's hebben betrekking op basisonderwijs en secundair onderwijs. De Vlor vraagt zoals steeds om ook de andere onderwijsniveaus in de focus van onderwijsonderzoek/OBPWO te houden. In deze themazetting zien we bij thema 2 (Ontwikkeling van (samengestelde) indicatoren over onderwijsuitkomsten) wel kansen om ook de mogelijkheden voor het deeltijds kunstonderwijs en het volwassenenonderwijs in beeld te brengen, ook al zijn daarvoor minder data beschikbaar.

4.2 Focus van de themazetting

Thema 1 en 2 focussen op het meten en verklaren van onderwijsuitkomsten via een waaier aan indicatoren. Het is positief dat uit de formulering van de thema's blijkt dat 'onderwijsoutput' breder gezien wordt dan resultaten op toetsen en dat trends in leerprestaties vanuit diverse invalshoeken moeten worden verklaard.

De Vlor vraagt om die *brede insteek goed te benadrukken in de oproep*. Het is een appel aan de onderzoekers, maar ook aan alle actoren die met de resultaten van het onderzoek aan de slag zullen gaan. Immers, niet alle processen in onderwijs zijn meetbaar. En data moeten gekoppeld worden aan pedagogische, sociale en maatschappelijke factoren. Die brede kijk bewaken is ook een rol voor de stuurgroep die het onderzoek van nabij zal opvolgen. Na oplevering van het onderzoek moet er plaats zijn voor maatschappelijk debat. "Alvorens resultaten en aanbevelingen van onderzoek naar regelgeving te vertalen, is reflectie, discussie en overleg met alle stakeholders nodig. 'Evidence-informed' onderwijsbeleid komt in essentie neer op dialoog."[2] De Vlor vraagt om de resultaten van onderzoek en het debat erover af te wachten alvorens beleid uit te rollen.

4.3 Timing

De Vlor stelt voor om het ontwerp van themazetting eerder op het jaar voor te leggen voor advisering, zodat de oproep halverwege het tweede semester van de hogeronderwijsinstellingen gelanceerd kan worden met het oog op voldoende en kwaliteitsvolle voorstellen.

[2] Zie Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. *Onderwijs verrijkt door onderzoek. Toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek in Vlaanderen*, 27 juni 2024, deel 3.2 Complexiteit van onderwijs: wat kan onderzoek betekenen voor de onderwijspraktijk en het onderwijsbeleid?

5 Per thema

5.1 Thema 1: Focus op systeemniveau: wat zijn verklarende factoren voor leerwinst en trends in leerprestaties?

Dit thema wordt hernomen uit de themazetting van 2025, omdat toen geen voorstel gegund werd. Het thema was in die themazetting sterk verweven met twee andere thema's, met name 'Onderzoek naar het in kaart brengen van cognitieve vaardigheden, leerprestaties en leerwinst doorheen de hele schoolloopbaan' en 'Focus op schoolniveau: leerprestaties en leerwinst'. Het doel was de verschillende onderzoeken aan elkaar te koppelen en te verbinden met het werk van het Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs. Voor de twee andere thema's zijn de onderzoeken intussen opgestart. Het zal belangrijk zijn om een onderzoek voor dit derde thema goed in te schuiven in dat geheel.

De Vlor schat dit thema als pertinent in omdat het aansluit bij beleidsmatige uitdagingen. Het is positief dat het onderzoek focust op systeemniveau en wil nagaan of op dat niveau verklaringen gevonden kunnen worden voor trends in leerprestaties. De resultaten van (internationaal) vergelijkend onderwijsonderzoek zoals TIMSS of PISA bieden die verklaringen niet en leiden daarom steeds weer tot speculaties. Het zou goed zijn als verklaringen wetenschappelijk onderbouwd zouden kunnen gebeuren.

De themazetting spreekt over verklarende factoren. Daarmee wordt impliciet de indruk gewekt dat deze factoren iets 'verklaren' in de zin van oorzakelijkheid. In empirisch onderzoek (zeker op systeemniveau) gaat het echter vaak om correlaties, niet om harde causaliteit. Verklarende factoren impliceren dus niet noodzakelijk causale verbanden. Dat is een belangrijk aandachtspunt voor de conclusies en gevolgen die aan dit onderzoek zouden kunnen worden gegeven.

Aansluitend bij de boodschap over de focus (zie 4.2) vraagt de Vlor om voldoende breed naar verklarende factoren te kijken. De voorbeelden van relevante en vernieuwende invalshoeken in de beschrijving geven alvast een goede richting aan.

Twee opmerkingen bij die voorbeelden:

- "Beïnvloedbare factoren op klas- en schoolniveau": door wie zijn die te beïnvloeden? En "personeelsstabiliteit" is een moeilijk te onderzoeken gegeven.
- Bij "contextuele en maatschappelijke factoren" is er sprake van "beleidsveranderingen": het zou goed zijn om enkele voorbeelden van beleidsveranderingen op te nemen die de volgende jaren een ingrijpende impact zullen hebben op het onderwijsveld.

De Vlor stelde zich vorig jaar de vraag of het beoogde onderzoek haalbaar was binnen het voorziene tijdspad en budget. Ook nu kunnen we dat moeilijk inschatten.

De vraag is vooral wat er verwacht wordt qua nieuw ontwikkelwerk. De uitwerking van het thema is wat dat betreft niet helemaal eenduidig. Enerzijds is er sprake van "focus op" en "bijzondere aandacht voor de ontwikkeling van nieuwe indicatoren en analysemethoden" en wordt "de ontwikkeling en validering van instrumenten" als eindresultaat benoemd. Anderzijds is een van de kennisvragen om na te gaan "welke meetinstrumenten en analysemethoden *kunnen* ontwikkeld en gevalideerd worden" en worden "aanbevelingen gericht op beleidsmakers, *met het oog op* de ontwikkeling […]" als eindresultaat benoemd.

De Vlor adviseert om kritisch in vraag te stellen of de ontwikkeling en validering van instrumenten om innovatieve verklarende factoren in kaart te brengen, boven op het kritisch analyseren van bestaande instrumenten en indicatoren tot het gewenste resultaat kan leiden binnen het voorziene tijdsbestek en budget. Waarop ligt de focus? Met het oog op voldoende diepgang lijkt het zinvol om beter af te bakenen wat verwacht wordt.

5.2 Thema 2: Ontwikkeling van (samengestelde) indicatoren over onderwijsuitkomsten in het gewoon basis- en secundair onderwijs

Uit de situering leiden we af dat het doel van dit onderzoek is om (een) wetenschappelijk onderbouwde samengestelde indicator(en) te ontwikkelen om systematisch te kunnen beoordelen in welke mate ons onderwijssysteem en afzonderlijke scholen hun maatschappelijke opdracht waarmaken. De redenering van de overheid is dat die indicatoren het werk van de Onderwijsinspectie kunnen versterken en ook nuttig zijn voor een begroting die rekening houdt met prestaties.

Het is positief dat dit thema de intentie inhoudt om op een brede manier te kijken naar de output van onderwijs en de complexiteit ervan in beeld te brengen. We lezen in de situering formuleringen als “hoe scholen hun brede opdracht uitvoeren” en “in welke mate ons onderwijssysteem én afzonderlijke scholen hun maatschappelijke opdracht waarmaken”. De visie op wat die brede opdracht of maatschappelijke opdracht is, is erg bepalend voor dit onderzoek en het gebruik van de resultaten. De Vlor dringt erop aan om daarbij de volle breedte van het Referentiekader Onderwijskwaliteit (ROK) voor ogen te houden. Echter, niet alle kwaliteitsverwachtingen van het ROK zijn meetbaar (via administratieve data) en de Vlor ziet dan ook een risico op verenging van het beeld van wat scholen realiseren. Door indicatoren te selecteren en te combineren (incl. gewichten toekennen) worden keuzes gemaakt voor wat als opdracht van onderwijs gezien wordt, terwijl daarvoor een breed gedragen referentiekader bestaat. Dat moet blijvend gekaderd worden als onderwijsuitkomsten herleid worden tot een samenspel van indicatoren dat slechts een deel van de werkelijkheid weergeeft.

Om daar zorgvuldig mee om te gaan, verwachten we dat onderzoekers in hun voorstel expliciteren vanuit welk referentiekader zij dit onderzoek benaderen. Onderzoek is immers niet volledig neutraal: het gekozen paradigma beïnvloedt de onderzoekskeuzes. Transparantie daarover helpt beleidsmakers en het onderwijsveld om bevindingen correct te duiden.[3]

Vanuit bovenstaande overwegingen stelt de Vlor de volgende aanvullende kennisvragen voor:

- Bij de eerste kennisvraag (naar de ontwikkeling en operationalisering van een wetenschappelijk onderbouwde (samengestelde) indicator(en), die zowel inzicht geeft in de output van scholen als in het respecteren van het leerrecht): welke definities van leerrecht zijn haalbaar/wenselijk? Hoe kunnen deze definities van leerrecht geoperationaliseerd worden?
- Extra vragen: we vragen een onderbouwde analyse van de haalbaarheid van (samengestelde) indicator(en) die zowel inzicht geeft in de output van scholen als in het respecteren van het leerrecht. Wat zijn kansen, risico’s, knelpunten en randvoorwaarden om deze te gebruiken, vanuit de zorg om onderwijskwaliteit breed te blijven bekijken (zie Referentiekader Onderwijskwaliteit)? Specifiek voor samengestelde indicatoren vragen we o.a. een onderbouwde analyse van hoe bepaald kan worden welk gewicht aan elk van de indicatoren gegeven wordt, hoe kan worden omgegaan met mogelijke tegenstrijdigheden/afwegingen, hoe

[3] Zie ook: Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. *Onderwijs verrijkt door onderzoek. Toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek in Vlaanderen*, 27 juni 2024, deel 7.1 Verwachtingen aan onderzoekers.

kan worden gegarandeerd dat je met een samengestelde indicator voldoende zicht houdt op alle onderliggende indicatoren, …

Daarnaast vindt de Vlor het heel belangrijk dat in dit onderzoek goed wordt nagegaan wat de buitenlandse inzichten en ervaringen zijn rond het werken met dergelijke (samengestelde) indicatoren.

5.3 Thema 3: Analyse van de bijdrageregeling in het gewoon en buitengewoon voltijds secundair onderwijs

Uit een recent opgeleverd onderzoek bleek dat het moeilijk is om op basis van bijdrageregelingen betrouwbare gegevens te verzamelen over schoolkosten in het secundair onderwijs.[4] Uit eerder onderzoek (in de context van SONO) weten we ook al dat het moeilijk is om kwaliteitsvolle data te verzamelen over studiekosten en er conclusies aan te verbinden.

De Vlor vraagt om in de oproep te verduidelijken hoe het nieuw geplande onderzoek naar bijdrageregelingen zich verhoudt tot het recente onderzoek en tot een aantal maatregelen uit het regeerakkoord over schoolkosten, die ook al gedeeltelijk uitgerold worden.

We zien kansen in het onderzoek om een analyse te maken van de achterliggende processen die leiden tot schoolkostenbeleid en bijdrageregelingen, om op die manier een beter, breder beeld te krijgen van alle aspecten die een rol spelen. Daarom geven we de volgende invalshoeken mee, aanvullend op of als alternatief voor de kennisvragen:

- Bij de vragen onder “Relatie tussen bijdrageregelingen en reële kosten” stellen we voor om punt 5 aan te passen naar: hoe organiseren scholen hun interne besluitvorming en beleidsvoering over schoolkosten, en welke factoren beïnvloeden de gemaakte keuzes?
- Welke kaders kunnen helpen om schoolkostenbeleid te ontwikkelen?
- Welke factoren beïnvloeden de implementatie en naleving van regelgeving rond bijdrageregelingen?
- Welke voorwaarden zijn nodig om gegevens over schoolkosten op een valide en vergelijkbare manier te verzamelen en te analyseren?
- Welke indicatoren en databronnen zijn geschikt voor het ontwikkelen van een duurzaam monitorings- of benchmarkinstrument voor schoolkosten en bijdrageregelingen?

Leen Van Heurck
algemeen secretaris

Luc Jansegers
algemeen voorzitter

[4] Kimps, D., Daniels, D., & Nackaerts, L. (2026). *Kostenbeheersing in het bso, tso en kso. Eindrapport.* Idea Consult, in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming.

Bronnen

Kimps, D., Daniels, D., & Nackaerts, L. (2026). *Kostenbeheersing in het bso, tso en kso. Eindrapport.* Idea Consult, in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming.

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. *Onderwijs verrijkt door onderzoek. Toekomstgericht advies over onderwijsonderzoek in Vlaanderen*, 27 juni 2024.